

УДК 023.5

Бібліотечний колектив: поняття та структури

Юлія Петрухно,
завідувач сектора відділу
обслуговування бібліотеки
Національної юридичної академії
імені Ярослава Мудрого

Розглядається сучасний бібліотечний колектив, проблеми трансформаційного періоду, а також основні структури бібліотечного колективу.

Україна перебуває у процесі створення демократичного суспільства, успішна розбудова якого неможлива без вільного доступу до інформації, яка адекватно відображає все, що відбувається як у країні, так і за її межами. Важлива роль у цьому процесі належить бібліотекам.

З розвитком суспільства змінюються всі сфери життя, в тому числі й бібліотечне, отже, необхідно цінувати місце та суспільну роль бібліотеки та бібліотечного працівника у нових умовах. Бібліотека — це найважливіший соціальний інститут, який забезпечує кумуляцію та доступність знань, накопичених у процесі розвитку людства. Вона функціонує в конкретно-історичних умовах та взаємодіє з соціумом та культурою в широкому значенні цього слова, постійно підтримує зв'язки з іншими соціальними інститутами.

Вивчення значущості бібліотеки на конкретному етапі освоєння інформаційних технологій підготовлено історією розвитку бібліотечнознавчої думки та суміжних з нею наук. Науковий підхід вчених, мислителів, фахівців до визначення функцій та ролі бібліотеки в суспільстві почався у XIX ст. і дискусія на цю тему триває відповідно рівню еволюції.

В.Даль (на початку XIX ст.) ще поєднував значення бібліотеки і як "місця зберігання книжок", і як "само їх збирання". В.Фрейман (кінець XIX ст.) визначав її тільки як збирання книг. У XX ст. цієї позиції дотримувалися бібліотечнознавці В.Чарнолузький, Р.Гольдарбейстер, С.Масловський, Г.Ковалевський, А.Кравченко, Є.Шамурін. Протягом тривалого часу бібліотеку як збирання книг розумів М.Рубакін.

У 1976 р. М.Карташов розглядав бібліотеку як взаємодію трьох елементів: бібліотекаря, читача та книги (К-Б-Ч), використовуючи системний підхід. Його підтримав А.Черняк, який розгорнуто характеризував роль кожного елемента в системі К-Б-Ч. Особливу увагу він приділяв елементу "бібліотекар". На його думку, цей елемент — єдиний специфічно бібліотечнознавчий у системі. Концепцію бібліотеки як системи К-Б-Ч підтримують й інші фахівці (Я.Задерман, І.Фрумін, В.Терешин та ін.).

У семидесятих роках минулого століття Ю.Столяров розглядав бібліотеку як систему з онтологічного та гносеологічного аспекту — як сукупність чотирьох елементів: Д (документ) = А (абонент) = Б (бібліотекар) = МТБ (матеріально-технічна база). Мета, функції, завдання та роль бібліотекаря розглянуті в рамках чотирьохелементної теоретичної моделі бібліотеки. Серед прихильників цієї точки зору

можна назвати М.Сікорського, Л.Гвішані, К.Калайджеву, фахівців США та Німеччини.

Іноді бібліотеку вважають ще складнішою системою, у складі якої п'ять та більше елементів. До чотирьох названих додають також інформаційно-пошукові системи (О.Ратникова). Деякі фахівці (А.Соколов) називають до семи елементів.

Розкриттю сутності бібліотеки присвячені публікації українських вчених В.Ільганаєвої [4] та М.Слободяника [8]. В.Ільганаєва розглядає бібліотечну практику в контексті соціально-комунікативної діяльності. У системі соціальних комунікацій бібліотека відрізняється організаційними формами діяльності, які забезпечують розвиток її суттєвих соціально-комунікативних функцій.

О.Крючкова наводить таке значення бібліотеки: "Бібліотека — це цілісна система, яка в процесі функціонування та розвитку здатна на більше, ніж кожен з її ізольованих елементів або підсистем" [6]. М.Сенченко [7] розглядає сучасну бібліотеку як інформаційний центр, який діє за двома принципами: надання необмеженого доступу до інформаційних ресурсів та створення інформаційних ресурсів.

Сучасна бібліотека реалізує своє соціальне значення як соціо-комунікативна структура, забезпечує доступ до документів, інформації та знань розглядає. В.Ільганаєва [4; 44] соціально-комунікативну діяльність бібліотек як "родову відносно різних видів діяльності, які пов'язані з передачею людського знання". При цьому бібліотечна організація не обмежується тільки документально-комунікативною діяльністю, вона увібрала всю різноманітність комунікативних відносин суспільства.

Функціональні особливості діяльності бібліотек вивчали багато вчених. У 1979 р. І.Фрумін запропонував розподілити функції бібліотекаря на соціальні та технологічні. У подальшому (1985) він продовжив цю класифікацію, виокремивши в соціальних функціях дві структури: загальні соціальні та специфічні. У 1982 р. В.Фірсов визначив такі функції бібліотеки, як пізнавальна, цілісно-орієнтована та комунікативна. О.Беспалова (1984) запропонувала ділити функції на загальні, внутрішні та зовнішні. Цією проблемою цікавився Ю.Столяров. Він розрізняв комунікативну функцію, кумулятивну та утилітарну. А.Соколов виокремив декілька функцій: ціннісно-орієнтована, комунікативна, кумулятивно-пізнавальна та комунікативно-пошукова. У 1986 р. Ж.Яцкунас запропонував усі функції бібліотеки розподілити на дві групи: специфічні та неспецифічні. Через два роки Н.Тюліна запропонувала свою структуру: головна функція, родові функції, типологічні, похідні. Вона ж виокремилася інформаційну (комунікативну) підфункцію. У 1992 р. К.Селівестрова виділила три підфункції бібліотеки: кумулятивну, меморіальну та інформаційну. На думку В.Грачова, [3] мету соціально-комунікативної діяльності бібліотеки можна означити так: когнітивна (пізнання); комунікативна (спілкування); мнемонічна (збереження культурних цінностей у пам'яті суспільства); естетична (естетичне опанування дійсності, що ґрунтується на законах краси); етична (регулювання взаємин людей у суспільстві); педагогічна (виховна та освітня); рекреаційна (забезпечення відпочинку). В.Ільганаєва та М.Слободяник виділяють три соціальні функції бібліотеки: документальну, інформаційну та когнітивну.

Слід зазначити, що з початку XX ст. спостерігається розмивання родової функції бібліотеки. Вона трансформується з суто документально-комунікативної в багаторівневу кому-

нікативну систему, в якій традиційна документально-комунікативна функція виглядає як згасаюча діяльність. Бібліотека, вважає В.Ільганаєва [4], стає складовою системи функціональних зв'язків у соціально-комунікативній системі.

Образ сучасної бібліотеки багатогранний та є відображенням діалектичних явищ у світі сучасної культурної ситуації. Рівень культури, в свою чергу, відповідає в історичному аспектові рівневі розвитку суспільства та новому етапу діяльності бібліотек, формуванню нових організаційних структур. Це закономірно стимулює розвиток соціальних форм діяльності та відповідно ролі осіб, формалізації зв'язків між особами за професійними інтересами, що об'єднуються в групи, які виконують організаційну, регулюючу та інші соціальні функції. Таким чином, поглиблюється розподіл праці в соціально-комунікативній діяльності бібліотек.

Бібліотека як феномен була розкрита вченими дуже добре. Проте виникли проблеми трансформаційного періоду. До основних проблем організаційної роботи бібліотеки трансформаційного періоду належать:

- низька інтенсивність роботи з кадрами;
- слабка участь співробітників в управлінській діяльності;
- недооцінка змісту та характеру міжособистісних відносин;
- недостатня увага до ефективних методів вирішення проблем, прийняття управлінських рішень та ін.

Бібліотеку як середовище професійної діяльності розглядали багато вчених. Організація бібліотечної професійної діяльності, на думку А.Чачко, передбачає розподіл праці, кваліфікаційну характеристику, посадову інструкцію, робоче місце, спеціалізацію та кооперацію.

Професійна діяльність, об'єктом якої є живі люди, вважає Г.Алтухова, "синтезує складову систему взаємозумовлених відносин, що мають моральну складову, яку неможливо від них відділити, не зруйнувавши усю систему або не зводячи її до формального, мало продуктивного механізму" [1; 36].

Ці взаємовідносини вивчаються багатьма іншими дисциплінами: педагогікою, психологією, соціологією, інформатикою тощо. Кожна з цих дисциплін вичленює та досліджує певні аспекти трудової діяльності бібліотеки.

Змістом бібліотечної професії є виконання комплексу різноманітних бібліотечно-бібліографічних процесів, а головною ознакою — багатофункціональність. Маючи своїм основним змістом спілкування з читачами, користувачами послуг бібліотеки, бібліотечна діяльність передбачає також різні технологічні процеси та операції, пов'язані з документним фондом бібліотеки, з її інформаційно-пошуковими системами та ін., що потребує диференціації бібліотечної професії за змістом технологічних процесів та рівнем вимог до їхнього виконання.

Автоматизація впливає на бібліотеку, означаючи для неї виконання традиційних бібліотечних технологій на новій технічній платформі: вирішення цих проблем у новому електронному середовищі, незалежно від типів та видів бібліотек, у центрі та на місцях, повсюди зміни торкнулися бібліотечної професії, образу бібліотечного фахівця.

Складно переоцінити роль бібліотек. Сучасні книгозбірні — це не тільки джерела ідей, думок, технологій та ін., матеріалізованих у формі книг, журналів, дисертацій, каталогів тощо, в локальних та віддалених режимах, а й центри-генератори власних баз даних та комплекс автоматизованих послуг. Сучасні автоматизовані бібліотеки є фундаментом інформаційного суспільства.

Система електронних інформаційних комунікацій, яка формується нині, кардинально змінює ситуацію у сфері збирання, зберігання та опрацювання даних. Технології глобальних комп'ютерних мереж розвиваються дуже швидко та створюють в інформаційній сфері нову систему відносин, яка відображає реалії технічного рівня сучасного людства.

Упровадження в бібліотеках автоматизованих технологічних процесів сприяло значним змінам у змісті праці її фахівців та в кваліфікаційних вимогах до них. Стали потрібними спеціальні навички: операторські, вміння моделювати процеси, що зумовлює необхідність перегляду програм підготовки бібліотечних фахівців у вищих навчальних закладах. Вони мають вивчати лінгвістику, формальні мови, методи пошуку в сучасних інформаційних системах та ін. Бібліотечним фахівцям необхідно панувати методами системно-функціонального аналізу технологічного проектування, тобто навичками інженерів. До планів навчання сучасних бібліотекарів також слід увести психологічну підготовку, необхідну при роботі з ПК, уміння працювати в колективі та ін.

Поява комп'ютерів у бібліотеці, комплексний підхід до автоматизації бібліотечних процесів спонукає до зміни не тільки традиційних технологічних операцій, а й традиційних структур бібліотеки — відділів та секторів. Комп'ютеризація додала бібліотекарям багато нових обов'язків. У зв'язку з цим змінюється кадрова структура бібліотеки. Тому необхідно у книгозбірнях уводити нові посади. Раніше тут можна було виділити декілька груп фахівців, основними з яких були бібліотекар та бібліограф. У подальшому їхній фаховий склад дуже змінився. Нині виділяються такі групи фахівців: бібліотекарі-комунікатори, бібліографи, методисти, програмісти, адміністратори баз даних, оператори ПЕОМ та оператори копіювальних машин.

З автоматизацією бібліотечних процесів постала така проблема, як багатофункціональність та багато професійність бібліотечного колективу. Так, раніше автоматизацією бібліотечних процесів займалися тільки окремі фахівці, а нині в багатьох бібліотеках України комп'ютери є в кожному відділі. Раніше малі групи в бібліотечному колективі були єдинофункціональними, але потім у багатофункціональному колективі виникли багатофункціональні малі групи.

У зв'язку з цим з'явилися нові проблеми:

- багатофункціональність та багато професійність малих професійних груп;
- нові рівні взаємодії: "людина—машина", "людина—машина—людина";
- зміна організаційної структури;
- підготовка та перепідготовка нових кадрів для сучасних бібліотек;
- управління бібліотечними кадрами;
- координація малих багато професійних малих груп;
- бібліотечна етика як основа взаємодії;
- інформаційна культура.

Бібліотека проходить етапи розвитку. Перший — це зосередження уваги на збиранні книжок та документів. Потім, на початковому етапі автоматизації, вона трансформувалася в гібридну, тобто увага приділяється книжкам й інформації. Фонди сучасних бібліотек — гібридні, в яких, крім документних джерел інформації, є електронні видання. Наступний етап у розвитку книгозбірень — це електронна бібліотека. На цьому етапі бібліотекар є посередником між інформацією та користувачем, причому одна з умов праці бібліотекаря — присутність локальних мереж.

Поняття "електронна бібліотека" означає зберігання, виведення інформації в машинозчитуванні формі на комп'ютер читача, а також наявність у бібліотечному фонді електронних видань. Функціонування електронної бібліотеки припускає, крім технічного, відповідне організаційне, кадрове та економічне забезпечення, а також зворотний зв'язок з користувачем. Вона як центр загальнодоступної інформації потребує високої комп'ютерної та інформаційної грамотності користувачів. На цьому етапі бібліотекар не пов'язаний з матеріально-технічними носіями інформації, обов'язкова умова його діяльності — присутність у локальних мережах. Медіатека — це саме та мета, на досягнення якої мають спрямовуватися стратегічні плани книгозбірень.

Електронна бібліотека, бібліотечно-інформаційний центр, дають змогу об'єднувати різномірні матеріали з різних джерел в єдину інформаційну систему, орієнтовану на кінцевого користувача. Це суттєво змінює функції бібліотек.

Електронна бібліотека — перехідна форма нової соціокомунікативної структури. Система електронних інформаційних комунікацій, яка формується нині, радикально змінює ситуацію в сфері збирання, зберігання та опрацювання даних. Інтенсивність змін значною мірою зумовлюється тим величезним значенням, яке набуває інформація в постіндустріальному суспільстві: вона є головним товаром, ресурсом та інструментом одночасно.

Організація доступу до баз даних, електронних журналів, перехід від однієї системи автоматизації до іншої, консультування читачів, зростання кількості методичних та навчальних матеріалів, які розміщуються на веб-сайті вищих навчальних закладів (ВНЗ) — усе це, безумовно, впливає на управління бібліотекою, яка має адаптуватися до нових умов, де існує сучасна структура бібліотеки, її традиційні відділи часто не достатньо ефективно працюють. Отже створюються спеціальні робочі групи та уводяться нові посади. Співробітники бібліотеки залучаються до вирішення нових завдань з урахуванням кваліфікації та бажанням працювати по-новому. Для ефективного розвитку нових технологій та стимулювання персоналу керівникові необхідно самому прагнути до змін, мати відчуття перспективи, навички сучасних методів управління.

Формування електронної бібліотеки потребує іноді організації нових відділів; а системи взаємопов'язаних бібліотек — суттєвих змін. Запорукою успіху бібліотечного управління на майбутнє є гнучкість, здатність до колективної праці, ентузіазм.

У рамках існуючої структури нові завдання не можуть бути рівномірно розподілені між співробітниками, отже, деякі фахівці отримують додаткове навантаження щодо розвитку та підтримки електронної бібліотеки, її створення додає чимало додаткових обов'язків усього персоналу.

Функціонування бібліотеки в період постійних змін означає також застосування нових технологій та постійне нервово напруження. У цьому аспекті зміна стратегічних установок, пріоритетів — це тільки частина проблеми: фахівцям бібліотеки необхідно також уміти виконувати поставлені завдання.

Нині бібліотекарі не мають достатнього практичного досвіду роботи з новими технологіями, деякі нові види діяльності розвиватимуться та сприятимуть створенню спеціальних підрозділів, але інші можуть бути тимчасовими, виявляться несприятливими після виконання поставленої конкретної мети. Отже, управлінські структурні рішення потрібно ухвалювати не в рамках існуючої, старої, структури, а бути додатком до неї: можна сформувати завдання для співробітників, а не прагнути нові обов'язки "втиснути" в існуючий штатний розклад. Необхідно поставити справу так, щоб кваліфікованіші та найактивніші працівники брали участь у проєкті створення електронної бібліотеки, щоб для них це було справою честі. Подібний кадровий підхід потребує деяких зусиль та витрат ресурсу: бібліотечний колектив, на думку деяких учених, є різновидом соціальної групи та характеризується спільною суспільно необхідною діяльністю, розподілом функцій між працюючими у ньому, наявністю міжособистісних відносин професійного, комунікативного, особистого типу.

Бібліотечний колектив — це соціальний багатофункціональний професійний осередок, який об'єднується загальнопрофесійними метою, завданнями і досяг у процесі спільної діяльності високого рівня розвитку, до його складу входять багатофункціональні малі групи.

Бібліотечний колектив — це єдність складових форм, мети, завдань, ціннісних орієнтацій та змісту діяльності. Г.Алтухова в своєму авторефераті [1; 26] наводить таке його

визначення: "Бібліотечний колектив — це, зазвичай, співдружність високоосвічених, начитаних людей з різними індивідуальними запитами, високим рівнем філософської, моральної, естетичної свідомості, наукової підготовки. Крім того, бібліотечний колектив — це об'єднання людей, різних за освітою, віком, професійним досвідом, смаком та інтересами, соціальними та професійними поглядами. Найхарактерніші для бібліотечного колективу якості відображаються в конкретних морально-бібліотечних вимогах: підтримка престижу професії, служіння інтересам бібліотечної праці, турбота про морально-психологічний клімат колективу, удосконалення професійної майстерності співробітників бібліотеки та ін."

Бібліотечний колектив та проблеми, які з ним пов'язані, вперше були розглянуті в 80-х рр. ХХ ст. А.Чачко [12—19]. Але вона аналізує діяльність бібліотекарів з точки зору роботи з читачами (Бібліотекар — Книга — Читач). Крім того, науковець зосереджує увагу на соціальній та педагогічній функціях бібліотекаря. Отже під впливом автоматизації та інформатизації бібліотеки виконують інші функції. Якщо раніше бібліотечний працівник працював за схемою: "Бібліотекар — Книга — Читач", то нині він діє за схемою "Бібліотечний працівник — Інформація — (Документ) — Користувач".

Крім того, нині актуальна така проблема, як структури бібліотечного колективу.

Слід зазначити, що кожен бібліотечний колектив має свою структуру, свої специфічні ознаки формування та розвитку.

М.Слободяник у монографії "Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій" пропонує такі критерії оцінювання його структури: єдність мети та завдання; адаптивність; гнучкість; продуктивність; економічна доцільність та вигода в управлінні [8; 204].

Можна виділити такі структури бібліотечного колективу:

- формальна;
- неформальна;
- організаційна;
- функціонально-технологічна;
- кваліфікаційно-посадова;
- професійна;
- соціально-психологічна;
- соціально-демографічна;
- комунікативна;
- мотиваційна.

Усі ці структури бібліотечного колективу, крім комунікативної та мотиваційної, розглядали в своїх працях В.Ільганаєва та М.Слободяник [4; 8], А.Чачко [7], І.Суслова [10, 11]. А.Чачко у монографії "Бібліотечний фахівець: особливості праці та професіоналізації" виділяє три структури бібліотечного колективу: організаційну, функціональну та кваліфікаційно-посадову [17; 47].

У формальній структурі колективу взаємовідносини здійснюються за певною формою — правила, зафіксовані в регламентуючих документах. У неформальній структурі правила поведінки не записані, фахівець, за своїм бажанням, може змінити їх, але її дія контролюється співробітниками.

Формальна структура потребує від учасників узгодження своїх дій з офіційними суспільними вимогами, з їхньою посадовою поведінкою в певній організаційній структурі. Неформальна структура колективу існує паралельно із формальною та характеризується емоційними взаєминами. Основна властивість неофіційної структури — неоднорідність особистісних позицій її членів. Так, одні працівники значніше впливають на колектив і мають авторитет, інші — більшою мірою залежні у своїх особистих думках від поведінки авторитетних колег.

За визначенням фахівців, організаційна структура — це упорядкована сукупність взаємопов'язаних елементів (підрозділів, співробітників), яку єднають стійкі відносини. Це

забезпечує функціонування бібліотеки та її розвиток як цілісної системи. У рамках цієї структури відбувається процес, учасників якого розділяють завдання і функції управління та відповідальність за їхнє виконання.

Функціонально-технологічна структура базується на розподілі праці та визначенні виробничих завдань кожного і найдокладніше відображає специфіку бібліотеки, бо визначається безпосередніми завданнями. Отже, аналіз функціонально-технологічної структури, зумовленої технологічним процесом та організацією праці, дає результати, які необхідні для формування адекватної професійно-кваліфікаційної структури. Функціональна структура добре проглядається у відділах бібліотеки: кожен з них виконує свою роботу, у кожного — своя мета та ін. Причому всередині відділу робота теж розмежована.

У великих бібліотеках функціонально-технологічна структура доповнюється галузевою, лінгвістичною, за видами видань, видами носіїв інформації тощо.

З функціонально-технологічною структурою тісно пов'язана професійно-кваліфікаційна структура, в основі якої — різниця в спеціальній підготовці та навичках роботи.

Кваліфікаційно-посадова структура — одна з найважливіших, оскільки саме вона безпосередньо пов'язана з кадровим менеджментом. Нині кваліфікаційні характеристики не надають чіткого знання про можливість посадового просування в міру опанування складної роботи (допускаємо, що освіта та стаж роботи не є показниками професії). Все більшої актуальності набувають пропозиції молодих фахівців про доцільність відмовитися від механічних доплат за стаж роботи та освіту, але потрібні інші, дієвіші стимули для досягнення гарних результатів праці, підвищення рівня майстерності.

Професійна структура є похідною від функціонально-технологічної, оскільки забезпечує виконання основних функцій бібліотечного колективу фахівцями відповідної кваліфікації. У бібліотечних колективах України професійна структура недостатньо розвинута. Випускники вищих навчальних закладів при зарахуванні на роботу отримують спеціальність "бібліотекар-бібліограф I ступеня", а середніх спеціальних — "бібліотекар-бібліограф II ступеня". Але поняття "бібліотекар-бібліограф" дуже вузьке. Адже міжнародна бібліотечна спільнота все наполегливіше наголошує, що при підготовці та перепідготовці фахівців необхідно відійти від вимог та традицій як окремих бібліотечних навчальних закладів, так і країн.

Соціально-психологічна структура складається з ціннісних орієнтацій, професійних настановок, мотивів діяльності та ставлення до праці. Соціальну підструктуру характеризують: співвідношення (гармонічні взаємоставлення колективу до середовища); завдання, що стоять перед ними; добір працівників; засоби, якими володіє колектив; взаємовідношення положення та ролей; організація праці; визначення мети та її втілення. Ця підструктура знаходить відображення у відповідній документації, яка фіксує цілий ряд структур.

У психологічній підструктурі групи велике місце належить меті та характеру діяльності, на які впливають індивіди, члени групи, з яких будується ця структура, можливість зайняти те чи інше місце та ін. У ній виокремлюються такі підструктури: лідер, члени групи, які її зміцнюють або послаблюють, поєднуючи та нейтралізуючи підгрупи, ядро групи.

Соціально-психологічна структура також дуже важлива в бібліотечному колективі, оскільки в ній розрізняються групи за віком, статтю, національністю та ін.

Комунікативна структура — це структура бібліотеки, яка відображає процеси міжособистісного спілкування та циркуляції інформації в її колективі, ця структура — явище не вивчене, незважаючи на ту важливу роль, яку вона відіграє.

Комунікативна структура є складною багатоканальною системою взаємодії людей. Її основні чинники:

- інтерактивний — регулює взаємодію партнерів у спілкуванні;
- перцептивний — організує взаємосприйняття, взаємооцінку та рефлексію у спілкуванні.

Мотиваційна структура — одна з найважливіших у бібліотечному колективі — базується на факторах професійної діяльності та поведінки. ця структура майже не розглядалася в фаховій літературі. Про неї згадував у своїй праці В.Веснін [4], але детально її ніхто не досліджував.

Знання означених структур та їхніх характеристик дає можливість керівникові побачити переваги та недоліки свого колективу, а також його персоніфіковані сили, здатні підвищити або, навпаки, зменшити ефективність його діяльності.

Нині в бібліотечному колективі відбуваються трансформації, у зв'язку з автоматизацією та комп'ютеризацією виникли нові актуальні проблеми. Для того, щоб вижити, бібліотеки мають переходити на якісно новий рівень. Сучасний бібліотечний колектив є багатofункціональним з такими ж багатofункціональними та багато професійними малими групами. Отже, професійну діяльність фахівців бібліотеки та її структур слід спрямувати на подальшу ефективну діяльність.

Список використаної літератури

1. Алтухова Г.А. Библиотечно-педагогическая этика: теория и практика: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Г.А.Алтухова // Моск. гос. ун-т культуры и искусства. — М., 2001. — 42 с.
2. Веснин В. Р. Основы менеджмента: Курс лекций для студентов вузов / В.Р.Веснин. — М.: Знание, Центр. ин-т непрерыв. образования, 1996. — 472 с.
3. Грачев В. И. Библиотекар в системе социально-коммуникативной деятельности библиотеки / В.И.Грачев // НТБ. — 1992. — № 6. — С. 11—15.
4. Лыганасва В. О. Библиотечна освіта: нова парадигма розвитку / В.О.Лыганасва. — К.: Бібл. вісн., 1996. — 256 с.
5. Лыганасва В. О. Библиотечна сфера — соціальний інститут / В.О.Лыганасва // Бібл. вісн. — 1994. — № 3. — С. 2—5.
6. Крючкова Е. М. Особенности управления библиотекой как технологической системой / Е.М. Крючкова // НТБ. — 2000. — № 8. — С. 4—9.
7. Сенченко М. Библиотека. Комп'ютери. Библиотекари / М.Сенченко // Вісн. Кн. палати. — 1998. — № 3. — С. 3—5.
8. Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій: Монографія / М.С.Слободяник. — К.: Бібл. вісн., 1995. — 268 с.
9. Столяров Ю. Н. Библиотека: структурно-функциональный подход / Ю.Н.Столяров. — М.: Книга, 1981. — 255 с.
10. Сулова И. М. Менеджер библиотеки: Требования к профессии и личности / И.М. Сулова. — М.: Изд-во МГУКИ, ИПО Профиздат, 2000. — 144 с.
11. Сулова И. М. Основы библиотечного менеджмента: Учеб.-практ. пособие / И.М.Сулова. — М.: Либерия, 2000. — 231 с.
12. Чачко А. С. Библиотекари в інформаційному суспільстві: не проблема, а реальність / А.С.Чачко // Вісн. Кн. палати. — 2001. — № 10. — С. 23—25.
13. Чачко А. С. Библиотекари как социально-профессиональная группа в условиях развитого социализма: К разработке программы исследования / А.С.Чачко // НТБ. — 1986. — № 8. — С. 3—8.
14. Чачко А. С. Библиотечна професіографія в системі багаторівневої фахової освіти та її стандартизації / А.С.Чачко // Бібл. вісн. — 1997. — № 4. — С. 3—6.
15. Чачко А. С. Библиотечная професіология: актуальные проблемы и новые аспекты / А.С.Чачко // НТБ. — 1987. — № 12. — С. 3—7.
16. Чачко А. С. Библиотечная професіология: некоторые итоги и задачи развития / А.С.Чачко // НТБ. — 1984. — № 10. — С. 6—11.
17. Чачко А. С. Библиотечный специалист: особенности труда и профессионализации / А.С.Чачко. — К.: Наук. думка, 1986. — 192 с.
18. Чачко А. С. Будущие библиотекарі накануне 21 века / А.С.Чачко // НТБ. — 1997. — № 11. — С. 51—57.
19. Чачко А. С. Разработка библиотечной професіологии: основные этапы, итоги и пробелы / Библиотечная професіология: проблемы становления и развития: Сб. ст. / А.С.Чачко. — СПб.: С.-Петербург. гос. ин-т культуры, 1999. — С. 3—17.

